

УДК 330.36:330.341.42

**СТРУКТУРНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ПРОПОРЦІЙНОСТІ ТА
ДИСПРОПОРЦІЙНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ**

Л. В. Шинкарук, д. е. н., професор Інституту економіки і прогнозування НАН України,
lidia_shyn@ukr.net

У статті досліджується категоріальний апарат, який характеризує пропорційність та диспропорційність розвитку країн. Здійснено класифікацію дисбалансів за глибиною та рівнем розвитку економіки. Охарактеризовано пропорційність розвитку економіки як співвідношення між виробництвом, розподілом, обміном і споживанням. Вказано на неспівставність показників, за допомогою яких характеризується структура економіки та її макроекономічні

пропорції міжнародними організаціями та тими, що закладені у статистичні бази даних. Підкреслено, що кількісні індикатори структурного аналізу не завжди об'єктивно і повною мірою відображають соціально-економічний стан країн із різним рівнем розвитку.

Ключові слова: глобалізація, диспропорційність, десинхронізація, економічна система, структурні пропорції, синхронізація, структура економіки, пропорційність.

Постановка проблеми. Глобальна криза посилила світо господарські диспропорції, які безпосередньо відбиваються на національній економіці країн із різним рівнем розвитку. Україна не є виключенням. Національна економіка в докризовий період мала експортоорієнтовану залежність економічного зростання за рахунок видів діяльності, які мають низьку частку у валовій доданій вартості. В українську економіку імпортувалися переважно товари, які мали високу додану вартість. Тобто, структурна диспропорційність є очевидною. Про це свідчать реалії економічного буття. Але з теоретичної точки зору потребує додаткового дослідження «пропорційність» та «диспропорційність», як поняття, так і як явища в умовах інтенсивних глобалізаційних змін.

Кожна національна економіка потребує як синхронізації, так і певної десинхронізації, але, на жаль, на сучасному етапі недостатньо, як даних, так і системи вимірювань що дадуть можливість визначити, коли необхідно вийти за межі того чи іншого процесу. Оскільки наука «хрономіка» – наука про часову узгодженість в економіці – перебуває на стадії становлення і саме категорія диспропорцій може стати одним із показників, які дадуть можливість її розвивати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні засади щодо дослідження структури та структури економіки крізь призму пропорцій і співвідношень заклали західні вчені. Зокрема, Р. Барр, Е. Літтре, А. Лаланда, Р. Перу [1–2].

Значний внесок у дослідження структури економіки зроблено такими українськими вченими, як В. Геєць, А. Гриценко, Б. Кваснюк, Ю. Кінзерський, І. Крючкова, І. Лукінов, Я. Жаліло та іншими [3–5].

Формулювання мети статті. Метою даної статті є визначення сутності понять «пропорційність» та «диспропорційність» крізь призму структурного та соціального аспектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний розвиток – це безпе-

рвний процес встановлення і порушення пропорцій. На сьогодні спостерігається ланцюгова реакція спотворень основних економічних пропорцій, які ідентифікуються як диспропорції і призводять до дисбалансів, тобто диспропорції виступають характеристикою як пропорційності, так і її негативних змін.

Економічна наука, як і весь світ, переживає сьогодні переоцінку цінностей і саме більшою мірою структурні компоненти (пропорції, диспропорції), а не загальні величини дадуть змогу знайти шляхи вирішення кризи моделі глобального економічного розвитку. Беручи до уваги теорію «збалансованого економічного зростання», можна говорити про утримання певних ключових змінних у фіксованому співвідношенні, що робить систему негнучкою, інерційною і неприйнятною до інновацій. Оскільки вона створює правила гри за принципом «все або нічого», коли необхідно змінити все або не змінювати нічого. Змінювати все одразу, зберігаючи пропорційні співвідношення, надзвичайно важко і на противагу цьому видатний вчений Й. Шумпетер показав, що економічний розвиток також потребує миттєвих змін, які вивільняють дорогу новим і перспективним, і такі зміни уособлюють окремі диспропорції.

Кожна національна економіка потребує як синхронізації, так і певної десинхронізації, але, на жаль, на сьогодні нам не вистачає, як даних, так і системи вимірювань що дадуть можливість визначити, коли необхідно вийти за межі того чи іншого, оскільки наука «хрономіка» – наука про часову (лагову) узгодженість в економіці – перебуває на стадії становлення і саме категорія диспропорцій може стати одним із показників, які дадуть можливість її розвивати.

За теорією загальної рівноваги пропорційність виступає умовою досягнення повної і часткової рівноваги та нерівноважних станів, причинами двох останніх і є диспропорції, які породжують дисбаланси.

Базуючись на теоретичні та практичні

дослідження вчених, на наш погляд, дисбаланси можна класифікувати за такими ознаками:

1) за глибиною:

– поверхневі: у структурі попиту та у розподілі доходів;

– глибинні: у моделі економічного зростання та у виробничій структурі.

2) за рівнями економіки розрізняють пропорції/диспропорції:

– загальноекономічні – характеризують співвідношення окремих сторін, елементів суспільного виробництва;

– міжгалузеві – відображають співвідношення між галузями або комплексними галузями;

– внутрішньогалузеві – це співвідношення у межах однієї галузі;

– територіальні – відображають територіальне розміщення виробничих ресурсів у межах країни, економічне співвідношення економічних районів, регіонів, територіально-виробничих комплексів, а також областей у виробництві та розподілі суспільного продукту.

Згідно цього, пропорції економіки виражають також різні співвідношення в умовах виробництва, розподілу, обміну і споживання, тому критерії класифікації згрупуємо за такими ознаками:

– за способом економічного і статистичного виміру: матеріально-речові, вартісні;

– за природою кінцевого результату (товар, послуга): матеріальне виробництво, сфера послуг;

– за виробничою структурою: співвідношення сфер виробництва і галузей.

Таким чином, із вищезазначеного слідує, що пропорції, віддзеркалюють матеріально-речові аспекти національної економіки, а також важливим аспектом є соціально-економічний критерій класифікації, який передбачає такі пропорції, як співвідношення різних видів власності, соціально-класову структуру зайнятого населення, структуру населення за доходами тощо.

Доцільно виокремити економічні пропорції/диспропорції між:

– засобами виробництва і робочою силою;

– різними видами засобів виробництва;

– співвідношення між виробництвом, розподілом, обміном і споживанням;

– нагромадженням та споживанням;

– економічними комплексами, галузями і підгалузями;

– різними типами власності;

– секторами економіки (державним і приватним);

– результатами національного виробництва.

Зазначимо, що основною проблемою відтворення економічних систем є формування пропорцій між:

– виробництвом і споживанням;

– підрозділами національного виробництва;

– витратами на виробництво та доходами від реалізації продукту виробництва;

– відшкодуванням спожитого капіталу та нагромадженням;

– споживанням і нагромадженням (заощадженням);

– заощадженнями та інвестиціями.

Базуючись на закони архітекtonіки, підкреслимо, що проблеми пропорційності/диспропорційності можна представити через «золоте правило», згідно якого під нагромадженням розуміють таку норму заощаджень s , за якої встановлюється стан сталої рівноваги економічної системи з найбільшим рівнем споживання. Суспільство існує для того, щоб споживати плоди економічного розвитку, а не виробляти продукцію лише заради продукції. Тому цілком зрозуміло, що виникає питання про такий сталий рівень запасу капіталу k^* , за якого рівень споживання в країні стає максимальним. Відповідь на це питання дає так зване «золоте правило» нагромадження.

Сучасний етап розвитку економічних систем вимагає поповнення категорійного апарату і, зокрема, визначення терміну диспропорцій як в загальному розумінні, так і стосовно його застосування в економіці, що зумовлене використанням по суті близьких до нього термінів і синонімів.

Загалом слова «диспропорції», «диспропорційність» характеризують негативні риси та явища і є антонімами слів «пропорції» і «пропорційність», які здебільшого мають позитивне або нейтральне значення. У найавторитетніших зарубіжних словниках терміни «пропорції» та «пропорційність» визначаються як частка чогось у цілому, або співвідношення одного явища до іншого, гармонійність між частинами [6], причому

не обов'язково у числовому виразі. Щодо математичного підходу, то у словниках наводять класичний приклад пропорційності «чотирьох цифр» – $2:6 = 3:9$. Тобто, категорії диспропорції, диспропорційність, незбалансованість визначаються як певне відхилення від пропорцій, пропорційності, збалансованості, як намагання досягти пропорційності, незалежно від того, наскільки ці відхилення малі або значні.

Вивчення категорії «диспропорції» вимагає розглянути трактування пропорційності та диспропорційності в економіці. Пропорційність в економіці, за словником (термін «диспропорції» в словнику відсутній), тлумачиться таким чином: «В економіці пропорції (від лат. *proportio* – співрозмірність) можна визначити як існуючі співвідношення між елементами, частинами та підрозділами виробництва, галузями економіки, регіонами країни, країнами, які формуються внаслідок соціально-економічного розвитку суспільства та впливу інших (історичних, природних, політичних, науково-технічних тощо) факторів» [7]. У такому контексті, на відміну від диспропорцій (та диспропорційності), вони відносно нейтральні, тобто пропорційність переважно розглядається як відображення стану соціально-економічних явищ в сучасних умовах або в порівнянні з минулим, чи перспективним станом, тобто в двох різних вимірах – в статистиці або в динаміці.

Загальноприйнятих для економіки кількісних показників, котрі б однозначно давали змогу ідентифікувати позитивність чи негативність впливу диспропорції, швидше за все не існує, оскільки ті ж самі економічні показники, пропорції можуть розглядатися одними суб'єктами як позитивні, а іншими – як негативні й диспропорційні.

Термін «диспропорційність» почав часто використовуватися у останні роки, але майже всі економічні дослідження, присвячені економіко-математичним моделям, теоретичній статистиці та теорії бухгалтерського обліку і макро- або мікроекономіці більшою або меншою мірою пов'язані з аналізом аспектів диспропорційності, але, окрім диспропорційності, ці явища визначалися і визначаються десятками інших термінів. Праці з макро- або мікроекономіки по суті

всі стосуються елементів диспропорційності, незбалансованості, хоча безпосередньо ці терміни майже не використовуються. У радянські часи аналіз зарубіжної економіки, в тому числі і явищ диспропорційності, здебільшого пов'язувався із терміном «криза», а аналіз аналогічних явищ в радянській економіці підпадав під загальний знаменник «дії закону планомірного, пропорційного розвитку» [8].

Щодо характеристики сучасних економічних систем, то напевно чи є сумніви стосовно існування у ній більш ніж достатньо елементів диспропорційності, проте, цей термін майже не вживався до початку фінансово-економічної кризи. Замість нього використовуються десятки близьких до нього термінів, які безпосередньо виражають «диспропорційність» [8]. Зокрема, під диспропорційністю розуміли нестабільність, асинхронність, дефіцит/профіцит Зведеного бюджету, невиплати зарплат, пенсій, надмірна зношеність основних фондів, нерівномірність розвитку, яка проявляється у нерівності між країнами та регіонами, розриві між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, поляризації доходів населення, значній структурній деформації, негативних змінах у структурі промисловості тощо.

При ознайомленні з західною економічною літературою до 2008 р. відчувається, що проблеми диспропорційності, в контексті наголосу та уваги до них, здебільшого поширені в колах економістів, які спеціалізуються на економіко-математичних методах досліджень та меншою мірою на макроекономіці. Тут іще раз необхідно погодитись, що тією чи іншою мірою вони наявні, тобто присутні майже у всіх соціально-економічних явищах, але переважно розглядаються, аналізуються без спеціального підкреслювання цього терміну. Увага до нього та частота його застосування (мода на його використання) зросла у передкризовий та кризовий періоди 2007–2010 рр. і як певну аналогію можна навести відчутне поширення останнім часом застосування в економічній літературі терміну ризику. Вони теж завжди існують і існували, але аналізувалися, коментувалися більш нейтрально, по-іншому, без концентрації «особливої» уваги,

без наголосу на них.

В умовах ринкової економіки (як і економіки перехідного періоду), виявлення та усунення, принаймні переважної кількості соціально-економічних диспропорцій в економічній літературі розглядається в контексті попиту та пропозиції і вони детально розглядаються у всіх західних дослідженнях з макроекономіки [9].

Набагато важливішими є терміни диспропорційність та незбалансованість у статистиці та динаміці. В статичному підході вони застосовуються майже до всіх економічних та соціальних явищ, а щодо динаміки, то її можна розподілити на два вектори – перший, який сприяє їх подоланню, другий – який збільшує диспропорційність та незбалансованість. Наприклад – якщо темпи зростання ВВП на душу населення в країнах, які розвиваються, вищі за темпи зростання цього показника у розвинених країнах, то можна спостерігати певні тенденції у подоланні диспропорційності.

Щодо статистичного, кількісного виразу диспропорційності, то одним з найбільш придатних для цього прийомів можна вважати (особливо у відношенні диспропорційності в статистиці – між країнами, регіонами) співвідношення між максимальними та мінімальними значеннями показників, які порівнюються. Існують принаймні дві принципові статистичні вимоги до аналізу пропорційності, без урахування яких висновки або взагалі неможливі, або вони будуть неточними та помилковими, і у багатьох випадках цих умов не дотримуються. На нашу думку, першою умовою є те, що об'єкти, які порівнюються, мають бути однаковими, а другою вимогою – міжнародні класифікації щодо порівняння структурної диспропорційності мають бути ідентичними.

У провідних зарубіжних економічних виданнях звертається особлива увага на необхідність дотримання чітких умов щодо відповідності статистичних даних, що наводяться в статистичних збірниках, або ж при аналізі в економічних дослідженнях – на реалії економічних та соціальних процесів, котрі вони мають відображати, особливо ті, в яких наголос фокусується на диспропорційності.

Так, у документі ПРООН, присвячено-

му Декларації Тисячоліття, йдеться про необхідність уваги до якості статистичних даних: в Декларації тисячоліття завдання розвитку ясно вказують на необхідність актуальних, достовірних та своєчасних статистичних даних для формування, контролю за роботою директивного керівництва, оцінки результатів та прогнозування. В цьому документі також зазначається про недооцінювання важливості статистичних даних як засобу підтримки прийнятих рішень та на реагування на вирішення нових завдань, звертається увага на те, що статистичні дані можуть бути такими, які не можна співставляти [10].

Можна навести й інші приклади невідповідності статистичних даних характеристичі диспропорцій в економіці, як на міжнародному рівні, так і на національному.

Зокрема, відносно чи не найважливішого макропоказника – індексів змін реального ВВП у розвинених країнах та країнах, які розвиваються, існують значні розбіжності, залежно від того, на чому базується вагова система індексів при зведенні національних даних – на показниках офіційного валютного курсу, чи на паритетах купівельної спроможності (ПКС). Ця проблема кілька років тому серйозно обговорювалася Статистичною комісією ООН, була створена спеціальна робоча група для її подальшого поглибленого вивчення. Загальний висновок відносно цієї проблеми полягає в тому, що статистичні дані щодо характеристики проявів диспропорційності мають аналізуватися з точки зору їх реальності, а не використовуватися чисто механічно. Безумовно, що ця вимога далеко не легка і ці досить складні методологічні та практичні аспекти повинні в першу чергу, розв'язуватися статистичними службами, а не користувачами статистичних даних, проте у деяких випадках протиріччя між реальним становищем та статистичними даними настільки кричущі, що їх не можна не помітити.

Диспропорційність соціально-економічних явищ не є якимось новим проявом процесу історичного розвитку людства, яка з'явилася лише в останні роки у історичній літературі. Починаючи з часів стародавнього світу – древнього Риму, Греції, країн Близького Сходу, Індії, Китаю можна знайти

чимало прикладів «диспропорційності» щодо умов життя, тодішньої економіки, торгівлі. Сотні прикладів, котрі характеризують диспропорційність соціально-економічного становища періоду Середньовіччя та початку формування капіталізму, наводяться у відомій тритомній праці французького вченого Ф. Броделя «Економіка повсякденності», перекладеній, до речі, українською та російською мовами.

Із найбільш серйозних, глобальних досліджень, що були в середині минулого сторіччя і заклали фундамент подальшого розвитку та свого роду «спеціалізації» цих досліджень, слід виділити монографію американських авторів подружжя Войтинських «Світове населення і виробництво. Тенденції та перспективи» [11, с. 268].

Характеризуючи споживчі потреби населення, вони зазначають, що «у нашій Західній цивілізації потреби, – реальні або уявні не мають обмежень. Задоволення одних бажань викликає та стимулює нові бажання. Ця незадоволеність потреб має подвійний наслідок: основу для динамічного розвитку існуючої соціально-економічної системи та формування загального усвідомлення незадоволеності» [11, с. 268], аргументовані статистичними даними, котрі яскраво характеризують подекуди вражаючі диспропорції у споживанні продуктів сільськогосподарського походження.

Серед численних зарубіжних досліджень, присвячених різним аспектам диспропорційності, не можна не згадати і принципово нові підходи щодо методології та практики порівняння ВВП/ВНП та його компонентів (за кінцевим використанням) між країнами не за офіційними валютними курсами, а на базі (ПКС) національних валют по відношенню до американського долара. Це колективне дослідження, яке спільно виконувалося трьома установами, – Статистичним департаментом Секретаріату ООН, Світовим Банком та Пенсільванським університетом [12]. Результати виявили значні розбіжності між рівнем основного макропоказника ВНП на душу населення, який з 1967 р. було замінено на ВВП за офіційними валютними курсами та ПКС. Тепер цей метод порівнянь «взято на озброєння», широко використовується у всіх серйозних міжна-

родних порівняннях між країнами, які характеризують диспропорційні аспекти соціально-економічного розвитку країн світу.

На двох сесіях Проекту LINK, які проходили у листопаді 2006 р. у Женеві (Швейцарія) та у травні 2007 р. у Пекіні (КНР), розглядалося п'ять доповідей, присвячених проблемам економічної незбалансованості. Точніше, у їх назвах фігурувало слово «imbalance», яке може бути перекладене українською мовою, як «дисбалансованість», або швидше – «незбалансованість».

В матеріалах цих доповідей йдеться про те, що аналіз економічної диспропорційності у розвитку окремих груп країн та регіонів порівняно з загальносвітовими тенденціями (передостання сесія у Женеві) та особливостями економічного розвитку Китаю порівняно з іншими країнами і, зокрема, з Індією (остання сесія у Пекіні).

Таким чином, можна узагальнити, що термін «незбалансованість» («imbalance»), який здебільшого має негативний відтінок, і не досить часто вживається в англійській, російській та українській мовах, на відміну від позитивного значення цього слова «збалансованість» і особливо терміну «баланс». Так, термін «imbalance» взагалі не згадується в найавторитетнішому словнику англійської мови «The Concise Oxford Dictionary», а в аналогічному американському словнику «Webster's New World Dictionary of the American Language» його тлумаченню присвячено півтора рядка в одній з двох колонок [13] – «нестача балансування (балансу) щодо пропорційності, стану, функцій тощо». «Большая советская энциклопедия» (видання 1983 р.) наводить пояснення цього терміна лише в фізико-механічному сенсі, як «відхилення від осі в машинах, механізмах» [14].

На відміну від цього негативного за змістом терміну його позитивній інтерпретації – терміну «баланс» [14]. «Большая советская энциклопедия» приділяє понад 10 сторінок, висвітлюючи різні види балансів, починаючи від далеких для економіки визначень «балансу землі» і «баланса времени оборота вагонів», до детального висвітлення класичних економічних балансів: «баланса народного хазяйства», «баланса общественного продукта», «баланса межотраслевого производства и распределения продук-

ції». Мабуть, одним з найпоширеніших прикладів дисбалансів є Зведені бюджети (не тільки України, а й інших країн), які у більшості випадків, затверджуються з перевищенням видатків над доходами (іноді – навпаки), адже на стадії їх підготовки сума витрат значно перевищує можливі бюджетні надходження.

Зауважимо що терміни «пропорційність», «диспропорційність» мають ширшу сферу застосування в Україні (порівняно з терміном «дисбаланс»). Наприклад, досліджуючи вікову структуру жінок в Україні, співвідношення слід трактувати як «диспропорційні» і навряд чи до них можна застосувати термін «незбалансованість», оскільки використання цих диспропорцій у системі балансу неможливе апіорі, враховуючи важливість природних чинників. Тобто у Проекті LINK термін «*imbalance*» міг бути без будь-якої втрати змісту доповідей замінений іншими, близькими до нього, термінами, які частіше вживаються в економічній літературі. Найбільш ймовірно, що його згадування вперше викликало «ланцюгову реакцію» щодо подальшого використання у назвах доповідей цього Проекту, ознайомлення з якими підтвердило висновок, що термін «*imbalance*» є лише одним з інших численних синонімів, яким зазвичай міжнародні організації характеризують економічний розвиток країн, регіонів, світу в цілому у статистичній та динамічній. Отже, в контексті цих доповідей він має значення певних відхилень від більш бажаних тенденцій і, зокрема (що особливо не підкреслюється), від базових цілей Декларації тисячоліття, хоча, на нашу думку, в цьому випадку доцільніше використовувати категорію «диспропорційність». Серйозні міжнародні дослідження щодо структурних порівнянь і можливостей виявлення диспропорцій розпочалися у повоєнні роки. Одним з найбільш вагомих міжнародних документів, спрямованих на певне подолання найгостріших проявів диспропорційності у світовому масштабі слід вважати прийняту 189 країнами світу на сесії Генасамблеї ООН у 2000 р. Декларацію тисячоліття.

Вона окреслює вісім найбільш гострих соціально-економічних диспропорцій сучасності – домовленості про позбавлення люд-

ства від бідності і, хоча Декларація має форму політичного документа, в основі якої лежать найгостріші економічні та соціальні диспропорції сучасності – між розвиненими країнами та країнами, які розвиваються, з особливим наголосом на стан найменш розвинених країн. У Декларації, яка була прийнята у цьому році, зазначалося: «важко уявити, що найбідніші країни будуть спроможні досягти 1–7 цілей, передбачених цією Декларацією, без кардинальної зміни політики багатих держав, яка подається у 8 цілі». За кожною з цілей Декларації тисячоліття можна наводити численні статистичні таблиці та десятки сторінок текстового аналітичного матеріалу, поданого в аналітично-статистичній частині «Доповіді про людський розвиток 2003 р.», але основний і дуже невтішний висновок полягає в тому, що за останнє десятиріччя понад 50 країн (а це більше чверті країн світу) стали ще біднішими. Термін дисбаланси у останні роки використовувався у Звіті Європейської комісії «Про профілактику та корекцію макроекономічних дисбалансів» у якому визнано що «однією із основних причин сучасної економічної кризи є великі та постійні макроекономічні дисбаланси (*imbalances*), які накопичилися протягом останнього десятиліття й відображені у значних і постійних зовнішніх дефіцитах і надлишках, постійній втраті конкурентоспроможності, виникненні заборгованості і спекуляцій на ринку нерухомості. Вони не тільки викликали макроекономічні труднощі для держав-членів, але також привели в дію «механізми перетікання», які стають загрозами для Євро зони».

Цей звіт механізму попередження (ЗМП) є першим кроком у реалізації нової процедури спостереження для упередження і корекції макроекономічних дисбалансів, тобто процедури виявлення макроекономічних дисбалансів.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, слід підкреслити, що будь-які соціально-економічні пропорції містять в собі певні елементи диспропорційності і коли їх кількісні характеристики дають змогу ідентифікувати негативні зміни в економічних процесах, тоді можна розглядати та трактувати їх вплив як негативний. Проте слід зазначити, що будь-яких загальноприйнятих кіль-

кісних показників не існує, тому диспропорційність необхідно розглядати залежно від об'єкта і суб'єкта дослідження, що дає можливість констатувати два варіанти впливу на економічний розвиток – позитивний та негативний, незважаючи на закладений у термін негатив із філологічної точки зору.

Література

1. Барр Р. Политическая экономия: В 2-х т. – Т. 1 / Р. Барр; [пер. с фр.]. – М. : Междунар. отношения, 1995. – 608 с.
2. Перу Ф. Экономика XX века. Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков./ Ф. Перу ; [пер. с франц.]. – М. : Мысль, 2004. – Т.IV. – 464 с.
3. Геєць В. М. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: в 3 т. Т.1 Економіка знань – модернізаційний проект України / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. – 544 с.
4. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2012. – 104 с.
5. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ ст.) / І. Лукінов. – К. : Інститут економіки НАН України, 1997. – 456 с.
6. The Concise Oxford Dictionary of Current English / Ed. J. B. Sykes. – London : The Clarendon press, 1984. – 1258 p.; Webster's New World Dictionary of American Language / David B. Guralnik. – N.Y. :

Simon and Schuster, 1982. – 1692 p.

7. Политическая экономия: Словарь / [сост. Г. В. Донской, Г. И. Либман ; ред. М. И. Волкова]. – М. : Политиздат, 1983. – С. 364.
8. Геєць В. М. Нестабільність та економічне зростання / В. М. Геєць. – К. : Ін-т екон. та прогнозув., 2000. – 344 с.
9. Макконнелл Кэмпбелл Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика : в 2 т. / Кэмпбелл Р. Макконнелл, Стэнли Л. Брю ; [пер. с англ.]. – [11-ое изд.] – М. : Республика, 1992. – Т. 2. – 400 с. (Глава 22 «Спрос, предложение и эластичность»).
10. Human Development Report 2003. Millennium Development Goals: A compact among nations to end human poverty. Published for the United Nations Development Programme. – N.Y. : Oxford University Press, 2003. – P. 35.
11. Woytinsky W. S. World Population and Production. Trends and Outlook / W. S. Woytinsky, E. S. Woytinsky. – N. Y. : The Twentieth Century Fund, 1953. – P. 265–268.
12. A System of International Comparisons of Gross Product and Purchasing Power / [Irwing B. Kravi, Zoltan Kenessey, Alan Heston, Robert Summers]. – Baltimore and London : The Johns Hopkins University Press, 1975. – P. 294.
13. Webster's New World Dictionary of American Language / David B. Guralnik. – N. Y. : Simon and Schuster, 1982. – P. 725.
14. Большая советская энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А. Прохоров. – [3-е изд.]. – М. : Большая советская энциклопедия, 1969–1978. – Т. 17: Моршин – Никиш. – 1974. – 616 с.

В статье исследуется категориальный аппарат, который характеризует пропорциональность и диспропорциональность развития стран. Классифицировано дисбалансы по глубине и уровню развития экономики. Охарактеризовано пропорциональность развития экономики как соотношение между производством, распределением, обменом и потреблением. Указано на несопоставимость показателей, с помощью которых характеризуется структура экономики и ее макроэкономические пропорции международными организациями и теми, которые заложены в статистические базы данных. Подчеркнуто, что количественные индикаторы структурного анализа не всегда объективно и в полной мере отображают социально-экономическое положение стран с разным уровнем развития.

Ключевые слова: глобализация, диспропорциональность, десинхронизация, экономическая система, структурные пропорции, синхронизация, структура экономики, пропорциональность.

The categorical apparatus describing the proportionality and disproportionality of country's development is studied. Imbalances as to depth and level of economic development are classified. The proportionality of economic development as the ratio between its individual elements – production, distribution, exchange and consumption – is characterized. Incommensurability of indicators characterizing the economy structure and its macroeconomic proportions by international organizations and statistical databases is pointed out. It is emphasized that quantitative indicators of structural analysis is not always objective, and does not fully reflect the socio-economic condition of countries with different development levels.

Keywords: globalization, disproportional, resynchronizations, economic system, structural proportions, synchronization, structure of economy, proportionality.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Пилипенко Ю. І.

Надійшла до редакції 26.06.14